

PAPER DETAILS

TITLE: Dünya Güç Hiyerarsisinde Dönüşüm ve Çin'in Hegemonik Yükselişi

AUTHORS: Dilek DULKADIR

PAGES: 78-94

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1346603>

Dünya Güç Hiyerarşisinde Dönüşüm ve Çin'in Hegemonik Yükselişi*

Dilek DULKADİR

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler A.B.D., Kırşehir, Türkiye,
dilekdulkadir@yahoo.com

Makale Bilgileri	ÖZ
Makale Geçmişi Geliş: 15.10.2020 Kabul: 26.11.2020 Yayın: 27.12.2020 Anahtar Kelimeler: Çin, Güç Geçiş Kuramı, Uluslararası Hiyerarşi, Yükselen Güç, Yükselen Çin	Soğuk savaşın sona ermesinin ardından uluslararası sistemin tek kutupluluğa doğru evrilmesiyle sistemin hegemon gücü ABD'nin liderliğine meydan okuyabilecek bir gücün çıkıp çıkmayacağına ilişkin sorular gerek uzmanlar ve akademisyenlerin gerekse devlet yöneticilerinin gündemini uzunca bir süre meşgul etmiştir. Bu çalışma ile amaçlanan, Organski'nin geliştirmiş olduğu 'Güç Geçiş Kuramı' çerçevesinde, yakın geçmişe bakıldığında tarihte benzeri görülmemiş bir hızla büyüme gösteren sistemin potansiyel meydan okuyucu yükselen gücü Çin'in, ulusal güç bakımından ABD'yi geride bırakıp dünyanın en güçlü devleti olabileceğine ilişkin bir analiz ortaya koymaktır. ABD'nin dominant güç olduğu uluslararası düzende, sistemin yükselen gücü Çin ile olası bir güç geçişinin yaşanıp yaşanmayacağına, yaşandığı durumda bu güç geçişinin barışçıl yolla mı yoksa savaş yoluyla mı gerçekleşeceğine dair öngörüler ise son bölümde ele alınacaktır. ABD'nin, Çin tarafından sergilenen bu hegemonik yükseliş karşısında, Çin'in mevcut uluslararası statükodan memnun olmayan bir meydan okuyucu güce dönüşebileceğini ve ulusal güç noktasında ABD'yi geride bırakarak statükonun lider gücü konumuna gelebileceğini göz ardı etmemesi gerekmektedir.

Transformation in the World Power Hierarchy and Hegemonic Rise of China

Article Info	ABSTRACT
Article History Received: 15.10.2020 Accepted: 26.11.2020 Published: 27.12.2020 Keywords: China, Power Transition Theory, International Hierarchy, Rising Power, Rising China	With the evolving of the international system towards unipolarity after the end of the cold war, questions about whether it will emerge a power that challenge the leadership of the system's hegemonic power, USA, have been occupied the agenda of both authority and academics and state administrators quite a long time. The purpose of this study is to reveal an analysis of the fact that China, the potentially challenging rising power of the system, which has grown at an unprecedented rate in the past, may be the most powerful state in the world by overtaking the USA in terms of national power within the framework of 'Power Transition Theory' studied out by Organski. In the international order where the USA is the dominant power, the predictions about whether a possible power transition with China the rising power of the system will occur, if it occur, whether this power transition will take place peacefully or through war will be discussed in the last section. In the face of this hegemonic rise exhibited by China, the USA should not ignore that China could turn into a challenging force that is dissatisfied with the current international status quo and that the status quo could become the leading power by overtaking the USA at the regarding of national power.

Atıf/Citation: Dulkadir, D. (2020). Dünya Güç Hiyerarşisinde Dönüşüm ve Çin'in Hegemonik Yükselişi, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 78-94.

"This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC 4.0)"

* Bu çalışma, Dilek Dulkadir'in Dr. Öğr. Üyesi Öner Akgül danışmanlığında 'Güç Geçiş Kuramı Çerçevesinde Yükselen Devletlerin İncelenmesi' başlığıyla Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi'nde tamamladığı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

GİRİŞ

'Bırakın Çin uyusun; zira uyandığında dünyayı sarsacaktır'
Napolyon Bonapart

Kadim zamanlardan günümüze değin insanoğlunun yegâne gayesi hayatta kalabilmek olmuştur. Bunu gerçekleştirebilmek için ise en elzem unsur her daim güçlü olmak, gücü elinde bulundurmak şeklinde olagelmıştır. Bünyesinde barındırdığı tüm belirsizliklere karşın güç, her dönem uluslararası ilişkilerde en çok üzerinde durulan kavram niteliği taşımıştır. Güç denilen olgu, devletlerin mevcut kapasiteleri noktasında düşünüldüğünde, kaçınılmaz olarak bir hiyerarşinin varlığını doğurmaktadır. Bu noktada sistemin en güçlüsü ve mevcut gücü nispetinde konumlanan aktörlerin oluşturduğu bir güç hiyerarşisi ortaya çıkmış olur. Bu hiyerarşide en tepede uluslararası düzenin kurucu ve belirleyici unsuru dominant güç yer alırken, onun hemen altında uluslararası politikanın önemli aktörleri büyük güçler bulunmaktadır. Günümüz uluslararası sistemi içerisinde dominant güç ABD ve hiyerarşik sistemin büyük ve yükselen gücü Çin arasında yaşanması muhtemel bir güç geçişi araştırmacılarca öngörülmektedir. Son yıllarda sergilediği hızlı ve istikrarlı ekonomik ve de politik yükselişi göz önünde bulundurulduğunda, Çin'in yakın gelecekte süper güç olarak ortaya çıkması kaçınılmaz görünmektedir. 1978'den 2008 yılına kadar olan süreçte ekonomik ölçekte inanılmaz bir yükseliş sergilemiş olan Çin, böylelikle dominant güç ABD'den çok daha iyi bir büyüme oranı yakalamıştır. Bu bağlamda, ekonomi ağırlık merkezli oluşturulan Çin stratejik odağında çok yönlü ulusal güç ve stratejik kuvvet projeksiyonunun geliştirilmesine ağırlık verildiği görülmüştür. Bu süreçte Çin 'barışçıl yükselme' stratejisi güderek ve eş zamanlı olarak stratejik savunma doktrini yürüterek gücünü artırmaya önem vermiştir. Çin devlet başkanı Xi Jinping'in kendi iktidar dönemi için formüle ettiği 'Çin Rüyası' söylemi, tüm bunları destekler nitelikte olup iddialı bir Çin ile karşı karşıya kalındığına dair önemli sinyaller vermektedir.

Çin açısından 21. yüzyıl, yalnızca ekonomik ve politik minvalde bir yükselişle dominant güç ABD'nin rakibi olmak değil, çok daha fazlası ile onu geride bırakma dönemi olarak da tanımlanmaktadır. Bu hedefini hayata geçirmek için ise belki de en güçlü kozu, mevcut pazar ekonomisinin dönüşümcü gücü ve otoriter komünist liderlik algısı olacaktır. Bu süreçteyse 1980'lerde entegre olduğu kapitalist sistemin ilkelerini uygulamış, diğer alanlarda uygulamakta olduğu sıkı kontrolleri ise elden bırakmamıştır.

Hiç kuşkusuz Çin'in göstermiş olduğu bu yükseliş, uluslararası arenada Çin'e yönelik bir korkuyu da beraberinde getirmiştir; zira 21. yüzyıl, Çin'in ABD'yi geride bırakarak bir güç geçişinin yaşanacağı ortama sahne olacağına benzemektedir. Tüm bu bilgiler ışığında bu çalışmada öncelikli olarak kuramsal çerçeve çizilerek Güç Geçiş Kuramı'na ilişkin kapsamlı bir ana hat oluşturulmuş olup ardından Çin'in tarihsel süreç içerisinde sergilemiş olduğu yükseliş ve bu ivmelenen yükselişin aşamaları ele alınmıştır. Bu yükseliş sürecinde Çin'in karşı karşıya kaldığı krizlere de değinilmiş olup günümüzde halen küresel çapta savaş verilen Covid-19 salgını ve salgının yükselen Çin'e olumsuz etkileri de ele alınmıştır. Son olarak, Çin'in hegemonik yükselişinin olası bir güç geçişi ile küresel sistemin hegemon gücü ABD açısından yıkıcı bir savaşa sebep olup olmayacağına ilişkin öngörülere ise son bölümde yer verilmiştir.

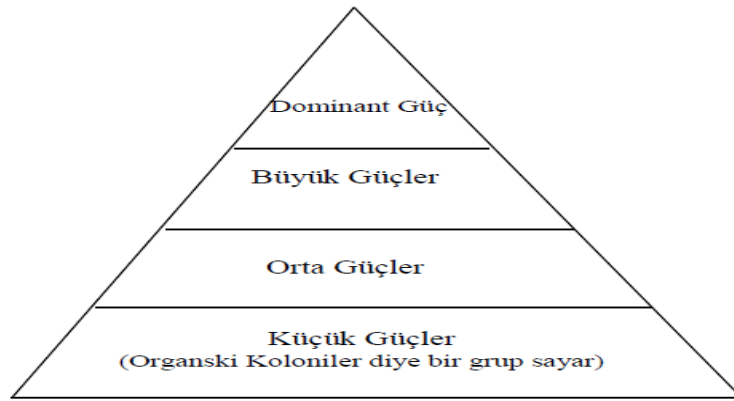
TEORİK ÇERÇEVE: ORGANSKI VE GÜÇ GEÇİŞİ

Uluslararası İlişkiler disiplini bakımından Soğuk Savaş sürecinin ilk on yılları özel bir önem taşımaktadır. ABD'nin kendisine biçtiği küresel rolün bilgi üretimiyle desteklenmesi ihtiyacı, Uluslararası İlişkilerle ilgili eğitim ve araştırmalara ciddi ölçüde kaynak ayrılmasını sağlamıştır. Bu dönemde akademiye üretilen bilginin dış politika stratejilerinin inşa süreçlerini de beslediği bilinmekte olup şüphesiz dönemin en önemli meselesi ise, iki kutuplu dünya düzeninin tahlili ve bu düzenin geleceğe doğru nasıl ve ne şekilde evrilebileceğinin tespiti olmuştur. Bu doğrultuda Organski'nin çalışması söz konusu tarihsel bağlam içinde değerlendirilebilir nitelik kazanmıştır. Organski, 1958 yılında kaleme aldığı *World Politics* adlı eserinde dönemi bakımından bir dizi önemli meseleyi ele almıştır. Bunlardan birisi ise 'Güç Geçiş Kuramı'dır (Okur, 2016:141).

Uluslararası İlişkilerde 'güç' konusunun kapsamlı bir şekilde analiz edildiği *World Politics* adlı çalışmada temelleri atılan ve A. F. K. Organski'nin kendisi ile özdeşleşen savaş kuramı *Güç Geçişleri* yaklaşımı, uluslararası ilişkilerde güç ve savaşın yaşadığı değişim ve dönüşümle ilgili bir kuramdır. Kuram temeli itibariyle, sistem içerisindeki büyük güçler arasında mevcut kapasitelerin birbirine yaklaşması durumunda güç geçişlerinin görülebileceğini ve böylece savaş çıkma olasılığının artacağını öne sürer. Diğer yandan, realizmin ortaya atmış olduğu anarşik uluslararası sistem tanımlamasını reddederek sistem içerisindeki güçler arasında hiyerarşik bir ilişkinin olduğundan bahseder. Organski çalışmasında, uluslararası sistemin tamamına etki eden çatışmaların ne tür şartlar altında vuku bulduğuna odaklanmış olup, Realizm-Neorealizm varsayımlarının tam tersine gücü dengeleme sürecinde çatışmaların önüne geçilmediğini, aksine çatışma olasılığının arttığını savunur (Şener, 2017:463).

Güç Geçiş Kuramında güç tanımlamasının yapılıyor olmasına atfedilen merkezi önem, mevcut güçler arasında gözlenen rekabet ve güç geçişlerinin sistem içerisindeki savaş ve barış durumunun belirleyici bir ön koşulu olmasından ileri gelmektedir. Bu bağlamda Organski, bir ulusun mevcut güç kaynaklarını oluşturan ve düzeyini belirleyen en önemli bileşenleri '*demografi*', '*ekonomik üretkenlik seviyesi*' ve '*siyasi kapasite*' şeklinde sıralar. Bu noktada nüfusun büyüklüğü ulusal gücün en belirleyici unsuru olarak karşımıza çıkar. Öyle ki, kalabalık bir nüfus, yoğun bir işgücü ve geniş bir ekonomik pazar anlamına geldiğinden dolayısıyla ulusal güce katkısı da çok daha fazla olmaktadır. Dünyada nüfusu görece kalabalık ülkeler arasında olmayan ulus-devletlerinse büyük güç (*great power*) statüsüne ulaşmaları mümkün görünmemektedir. Bunun yanı sıra, nüfusun ulusal güce katkı sağlayabilmesi için ekonomik üretkenlik ve siyasi etkinlik kapasitelerinin de belirli bir düzeyde gelişmiş olması gerekmektedir (Güneylioğlu, 2015:663). Bu doğrultuda, siyasi kapasitelerini güçlendirip etkin kılan, ekonomik üretkenlik noktasında ise belirli bir yetkinliğe ulaşan ulusların, nüfus bakımından da gerekli yeterliliği sağlamaları hâlinde uluslararası yahut bölgesel hiyerarşik sistem içerisinde dominant güç konumuna gelebilecekleri söylenebilir. Örneğin 1.376 milyonluk nüfusu ile Hindistan'ın, siyasi kapasitesi ve ekonomik üretkenlik seviyesini artırması hâlinde küresel ve bölgesel ölçekte dominant güce meydan okuyabilecek bir konuma gelebileceğini söylemek mümkündür.

Hem uluslararası sistem hem de bölgesel alt sistemlerde güce dayalı hiyerarşik yapıda bir uluslararası düzen vurgusu yapan Güç Geçiş Kuramı'nda bu hiyerarşik düzen piramidal bir yapı şeklinde sembolize edilir.

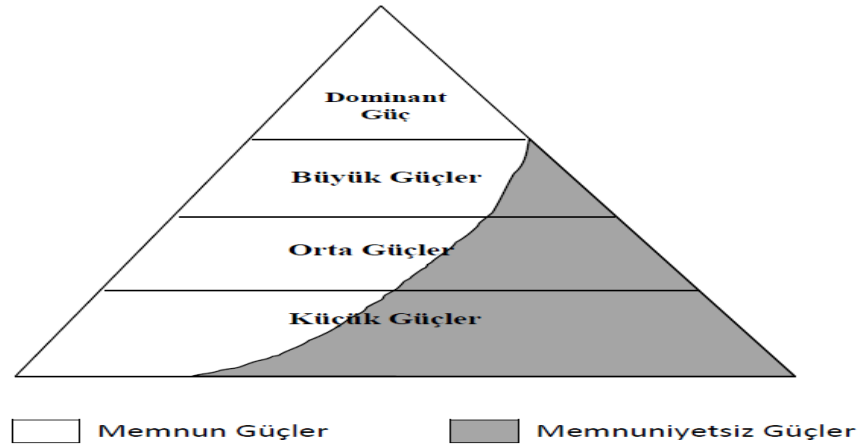

Şekil 1: Güç Piramidi ve Uluslararası Hiyerarşi (Doğan, 2016: 41).

Dünya üzerindeki güç dağılımlarının tasvir edilmeye çalışıldığı bu piramidal yapı içerisinde en tepede 'Dominant Güç' olarak adlandırılan, sistemde statükoyu kurup belirleyen güç unsuru yer alır. (Burada sözü edilen statüko, uluslararası ilişkilerin askeri, siyasi ve de ekonomik boyutlarını kapsayan tüm değerlerin dağılımına ilişkin belli bir düzeni ifade eder) Günümüz uluslararası sistemi içerisinde dominant güç aktörünü ABD temsil etmektedir. Hiyerarşide dominant gücün hemen altında uluslararası politikanın önemli aktörleri olan Çin, Rusya, Almanya, Japonya gibi ülkelerin bulunduğu 'Büyük Güçler' yer alır. Uluslararası düzenin sorunsuz işletilebilmesi için dominant güç, büyük güçler olarak

tanımlanan bu gruptan bir kısmının desteğine ihtiyaç duyar. Büyük güçlerin hemen altına bakıldığında ise Hindistan ve Brezilya gibi ülkelerin yer aldığı 'Orta Güçler' görülür. Bu devletler göze çarpan bir kapasiteye sahip olmalarına karşın dominant güce meydan okuyabilecek bir seviyeye ulaşabilmiş değillerdir. Piramidin en alt kısmında ise sistemin sahip olduğu kaynaklar üzerinde en az kontrol gücüne sahip olan ve sayısal olarak en geniş grubu oluşturan 'Küçük Güçler' yer alır (Güneylioğlu, 2016).

Küresel yahut bölgesel bir hiyerarşide, potansiyel bir meydan okuyucu rakip ile savaş-barış konularına ilişkin olarak alınacak kararlar mevcut statükodan duyulan memnuniyet (*satisfied*) ya da memnuniyetsizlik (*dissatisfied*) durumunda ortaya çıkabilmektedir. Sistemin kurallarının düzenleyicisi olan temel aktör dominant güç, hiyerarşinin memnuniyet düzeyi en yüksek güç unsurudur. Büyük güçler düzeyinde ise, devletlerin büyük çoğunluğu mevcut statükodan ve uluslararası sistemin işleyişinden ötürü memnuniyet durumundadırlar. Uluslararası düzenin kural ve işleyişinden memnun olan rakip, dominant güç ile iş birliği yoluna giderek uluslararası düzen ve istikrarın korunması hususunda sorumluluk alıp statükonun korunmasına katkı sağlayabilmektedir. Diğer yandan memnun olmayan rakip ise sistemi değiştirme çabası içinde olacak ve istediği değişiklikleri yapmaya yetecek güce eriştiğindeyse uluslararası düzenin istikrarı açısından tehdit oluşturmaya başlayacaktır. Sistem içinde yeni bir statü arayışı içinde olan bu memnuniyetsiz meydan okuyucu güç, uluslararası düzeni değiştirmek ve yeni dominant güç olmak isteğiyle sistem ölçeğinde yaşanabilecek bir savaşın tetikleyici olabilecektir (Güneylioğlu, 2015:669).

Şekil 2: Memnuniyet ve Memnuniyetsizlik Durumu (Doğan, 2016: 44).

Uluslararası ittifaklar noktasında ise, kurulan ittifakların ömrünü belirleyen önemli bir etken olarak da sistemden duyulan memnuniyet yahut memnuniyetsizlik durumu karşımıza çıkar; zira sistem içinde kurulan ittifakların istikrarı, mevcut statükoya ilişkin eşgüdümlü yaklaşımların sergileniyor olmasına bağlı olarak şekil almaktadır. Bu doğrultuda statükodan memnuniyet duyan güçler arasında sağlanan savunma temelli ittifakların sistem içindeki en istikrarlı ittifaklar olduğu görülür; ancak ittifaklar yalnızca sistemin memnun güçleri arasında gözlenilen bir durum değildir. Memnun ve memnuniyetsiz güçler arasında da ittifak oluşumlarına gidilebilmektedir; fakat bu oluşumların kısa ömürlü ve taktiksel ittifaklar şeklinde olduğu bilinir. Diğer yandan kuram, küresel sistemde çatışma ihtimalini artıran şartların tespitinde iki kavram olduğunu öne sürer: bunlar denklik (*parity*) ve güç aşımı (*overtaking*)'dır. Küresel veya bölgesel düzeyde bir hiyerarşide denklik durumu, büyük güçlerden birinin dominant gücün mevcut kapasitesinin %80'ine ulaşması ile görülür. Böylelikle, dominant güce karşı koyan taraf, meydan okuma kapasitesine ulaşmış olur. Bu aşamada savaş ihtimali de yükselmiş olacaktır. Denklik durumu, meydan okuyucu gücün, dominant devletin gücünü %20 oranında aşmasıyla son bulur. Diğer yandan güç aşımı ise, meydan okuyan gücün sahip olduğu büyüme çizgisinde göstereceği hızlı ilerleme ile dominant gücü kısmi olarak aştığı noktayı ifade etmektedir. Böylesi bir durumda da savaş ihtimali büyük ölçüde artmış olacaktır (Güneylioğlu, 2016).

GELENEKSEL ÇİN'DEN MODERN ÇİN'E GENEL BİR BAKIŞ

Geçmişten günümüze kadar gelmiş kadim bir medeniyet olan Çin, köklü ve zengin tarihi, şahsına münhasır uygarlık yapısı, İpek ve Baharat Yolları üzerinde olması hasebiyle dünya ticareti üzerinde gösterdiği etkinliği ve dünyanın en kalabalık nüfusu ile dikkatleri üzerine çeken bir ülke olmuştur.

19. yüzyıl ortalarına dek Çin, Batı'ya kendisini kapatmış bir ülke görünümü çizmiş, hükümdarları ise yabancı ulusların tamamını barbar olarak nitelemişlerdir. Lâkin, 1839-42 yılları arası yaşanmış olan I. Afyon Savaşları, büyük Çin medeniyetinin Avrupa'ya ve Batı'ya kapılarını açmasını sağlamıştır. Hiç kuşkusuz bu hamlenin en önemli sebeplerinden birisi, Amerika, İngiltere ve Almanya'nın yürütmekte oldukları misyoner faaliyetler olmuştur. Esasında, başlangıcı Afyon Savaşları olan bu süreç, beraberinde sömürü faaliyetlerini de getirmiş ve Batı toplumlarının sömürü faaliyetlerinin yapılabilmesi hususunda ne tür eylemler gerçekleştirdiklerini de ortaya koymuştur (Özmen ve Buluş, 2017:10).

Çin'in son imparatoru Şuantong yönetimindeki Mançu (Çing-Qing) Hanedanının 1911 yılında yıkılıp, 2132 yıllık monarşinin sona ermesinin ardından 1 Ocak 1912 tarihinde Çin Halk Cumhuriyeti kurulmuş, feodal gelenekçi yapı ve mutlakiyet rejimi sona ermiştir. Kurulan Çin ulus-devleti uluslararası sistemin bir parçası olmuş ancak dönem içinde yaşanan siyasi ve askeri güç mücadelelerinin de kaçınılmaz olarak etkisi altında kalmıştır. Cumhuriyetin kurulmasının ardından Rusya'daki 1917 Ekim Devrimi'nin yarattığı etkiler, kısa zamanda Çin'e kadar yayılmıştır. 1921'de ise Mao'nun önderliğinde Çin Birinci Ulusal Kongre'si düzenlenerek Çin Komünist Partisi (ÇKP)'nin kuruluşu ilan edilmiştir. Ne var ki, II. Dünya Savaşı'na dek devam edecek olan süreçte Çin'in gündemi ideolojik ve ekonomik temelli iç sorunlar ve bunlara yönelik mücadeleler olmuştur. 1937 Japon işgaliyle de bu durum çok daha karmaşık bir hâl almıştır. Bu sebepten, Çin toplum ve siyasi hayatında hala hissedilmekte olan sosyal travmanın, 1930'lar itibarıyla maruz kalınan ideolojik çekişmeler ve çok daha önemlisi yaşanan Japon işgali sebebiyle olduğu bilinir. II. Dünya Savaşı'nı takip eden süreçte de Çinli milliyetçilerle sosyalistler arasında gözlenen mücadeleler hız kesmeden devam etmiş ve sonucunda savaşın galibi Mao liderliğindeki komünistler, 1949'da iktidarın sahibi olmuşlardır (Aslan, 2014:31).

Çin Halk Cumhuriyeti'nin ÇKP tarafından 1949 yılında Mao liderliğinde kurulmasının ardından, parti tüm sisteme kendi ideolojisi doğrultusunda şekil vermiştir (Sandıklı, 2009:42). Ülkede Mao'nun liderliğinde sosyalist ekonomi uygulamaları hayata geçirilmiştir (Aslan, 2014:31). 1949'un hemen bitiminde uygulamaya konulan toprak reformu ile toprak sahibi olamayan köylülere toprak tahsis edilmiş ve köklü değişikliklere gidilmiştir. Aynı dönemde ülkede iki farklı ekonomik kalkınma politikası da uygulanmıştır. İlki, Mao döneminde uygulamaya konulan ve ağırlıklı olarak merkezîyetçiliği temel alan Planlı Ekonomi, ikincisi ise uygulamasına Deng döneminde başlanılan dışa açılma ve reform politikaları sonucunda hayata geçirilen Çin Tarzı Sosyalist Piyasa ekonomisi olmuştur. 1950'lerle birlikte uygulama alanı bulan Planlı Ekonomi Modelinde, ülkenin sahip olduğu mali kaynakları ve teknolojik gücü önemli projelere ayrılmıştır. 1949-1956 arası süreçte sosyalist dönüşüm büyük oranda başarılı, 1957-66 arasında ise sosyalist yapılanma tamamlanmıştır (Aysan, 2013:8). Mao'nun fikir babalığını yaptığı Kültür Devrimi ise 1966 Mayıs-1976 Ekim arasında on yıl boyunca devam etmiş, fakat ilerleyen yıllarda hem Mao hem de uyguladığı politikalar ağır eleştirilere maruz kalmıştır; zira Kültür Devrimi süresince halk ve ülke açısından çok ciddi başarısızlıklar ve ağır kayıplar yaşanmıştır. Fakat her şeye rağmen Mao, günümüzde bile halen saygı duyulan biri olarak adından söz ettirmektedir (Aslan, 2014:31-32).

Mao'nun 1976'da ölümünün ardından Kültür Devrimi son bulmuş, kısa süreli bir iktidar mücadelesinin sonrasına ise 1978 yılında Deng Xiaoping iktidara gelmiştir. Mao dönemi politikalarından ötürü yaşanan siyasi ve ekonomik krizler, Deng'in çözüme kavuşturmak zorunda kaldığı ciddi sorunlar olmuştur; ancak Mao döneminin hatalı ekonomik girişimleri, yeni yapılacak

ekonomik reformlar için de katkısı yadsınamayacak bir alt yapı sağlamıştır. Mao sonrası liderler Çin'in 'Dört Modernizasyon' olarak bilinen tarım, sanayi, savunma, bilim ve teknoloji alanlarının modernleştirilmesini önceliklerine almışlardır (Tunç ve Kızıl, 2018:56). 'Çin Tarzı Sosyalist Piyasa Ekonomisi' adı altında uygulamaya konulan ekonomik kalkınma politikası süresince Deng, Çin ekonomik dönüşümünü anayasal, kırsal, bankacılık ve devlet işletmeleri gibi reformlarla hedeflemiştir (Aysan, 2013:10). Faydacı yaklaşım çerçevesinde bir tavır sergilenen bu süreçte, somut verilerin temel alınması ile ekonomi politikaları uygulamaya konulmuş ve tüm ülkeyi kapsayacak tek bir program yerine, her bölge ve ekonomik sektöre yönelik kendi koşullarına uyum sağlayacak programlar planlanmıştır. Dönem içinde hem kamu kökenli işletmelerin finansörlüğü hem de uygulanmakta olan serbest piyasa ekonomisinden kaynaklı artı değerın vergiye tabi tutulması amacı güdülerek bir bankacılık sistemi oluşturulup hayata geçirilmesi sağlanmıştır. 1955'e gelindiğinde ise Çin, dünya üretiminde sahip olduğu payı iki katına çıkartmış ve bir anlamda uyuyan dev uyanmıştır (Sandıklı, 2009:43-44).

Deng ile beraber ÇHC dış politikası da kökten bir değişim sürecine girmiştir. 1990 sonrası süreçte Çin, Sosyalizmin bayrağını lider olarak taşımayı istememiştir. Deng, dış politikada ideolojik olarak Komünizme koşulsuz bağlı olmaktan ziyade, pragmatist bir anlayış çerçevesinde Çin menfaatlerine öncelik vermiştir. Dış politikada ÇHC, dış dünyadan dışlanmak istememiştir. Aksine dünya ile bütünleşme amacı gütmüş, çatışmalardan uzak durmuştur (Çınar, 2018: 335-336). Toparlayacak olursak, 1978-1992 yılları arasında devlet başkanlığı görevini yürütmüş olan reform yanlısı Deng Xiaoping, iç istikrar vurgusu ile Çin'i küresel kapitalist sisteme entegre etmek amacıyla ülkede izolasyonist politikalara ve devletçi planlama sistemine son vererek açılım dönemi başlatmış ve serbest piyasa ekonomisi ile Çin Halk Cumhuriyeti yükseliş döneminin fitilini ateşlemiştir.

ASYA'NIN YÜKSELEN DEVİ ÇİN

ÇHC tarihinin ikinci dönemi 1978 sonrası süreçtir; zira bu dönem Çin'in yükselme ve büyük güç olma döneminin başlangıcıdır. Bu dönemde Deng Xiaoping, Stalin tarzı temeller üzerine inşa edilmiş olan ekonomi politikalarını reddederek Çin'in öncelikli sorununun ekonomik gelişme olduğunu vurgulamış ve ülke ekonomik sistemi açısından yeni bir yapılandırma sürecini başlatmıştır, beraberindeyse hızlı bir büyüme sürecine girilmiştir.

1978-1983 yılları arası dönem, Çin'de reform çağının başlangıcı olmuştur. 1978 Çin reformu, Çin'in ekonomik anlamda dış dünyaya açılması, basit teşvikler ve de fiyatların arz ve talep ölçeğinde belirlenmesi ile başlatılmıştır. Ekonomik temelli reformlara ilişkin en elzem adımlardan birisi, 1980 yılında ülkede özel ekonomik alanların hayata geçirilmesi olmuştur. Söz konusu bu bölgelerin ülkenin ekonomik gelişimine katkılarının ise yadsınamaz bir boyutta olduğu görülmüştür. Çin'de 1978 yılında başlatılan reform, ülkede değişimin temel öncüsü olmuş ve ülke kademeli olarak piyasa ekonomisine doğru evrilmeye başlamıştır (Şimşek. 2006:2).

Ekonomik reform sürecinin birinci alt döneminde gerçekleştirilen reformların temel odağı tarım kesimi olmuştur. Tarımda verimliliğin artırılması ve ihracatta, bilhassa petrol olmak üzere, birincil mallara ağırlık verilmesi, bu dönemin ekonomik büyüme hedeflerinin temel çıkış noktası olmuştur (Saray ve Gökdemir, 2007:664). Buradan hareketle, genel olarak tarımsal üretim ve kârlılıkta, kırsal kesimde ise reel gelirden önemli bir artış görülmüştür.

Ekonomik reform döneminin ikinci alt dönemi, kamu işletmelerinde uygulanan modernizasyon şeklinde ilerlemiştir. Bu dönemde görülen büyüme, kırsal alan işletmeleri ve emek-yoğun şekilde üretilen imalat ürünleri temelli gözlenmiştir. Ayrıca üretim faktörlerinin, bilhassa kamudan özel sektöre

olmak üzere, verimsiz alanlardan verimli alanlara kaydırılması da büyümede önemli rol oynamıştır (Saray ve Gökdemir, 2007:664).

Üçüncü alt dönemde ise, uygulanan reformlar, sağlanan teşvikler ve ucuz işgücünden kaynaklı olarak Çin, çok uluslu işletmelerin dikkatini çekmeyi başarmış ve özellikle ihracat sanayiinde olmak üzere yapılan doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile büyümede itici güç olmuştur. Ayrıca 1991 yılı sonunda Sovyetler'in çözülmesi ve dünya ekonomi çevrelerinde gittikçe güç kazanan serbest piyasa anlayışı, Çin'i kendi bünyesinde bir takım reformlar daha yapmaya zorlamış; bu çerçevede, 1992 yılında ÇKP'nin 14. Ulusal Kongresi'nde ülkede Sosyalist Piyasa Ekonomisinin hayata geçirilmesi onaylanmıştır. Öte yandan, 1 Temmuz 1997 itibarıyla, Hong Kong'un ÇHC'ne dahil edilmesi ve ülkede Özel İdari Bölge statüsü kazandırılması, Çin'in bölgede sahip olduğu önemi daha da artırmıştır. Ayrıca 18 yıllık çabanın ardından Aralık 1996'da para birimi Yuan'a da kısmi konvertibilite sağlanmıştır (Şimşek, 2006:3).

Aralık 2001 yılına gelindiğinde Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) katılımıyla birlikte ülkenin uluslararası sistemdeki konumu da güçlenmeye başlamıştır. Çin DTÖ'ne katılarak aynı zamanda uluslararası ekonomik sistemin yükümlülüklerini, tarife oranları düzenlemelerini ve ticari kısıtlamaları kaldırmayı da kabul etmiştir. Böylelikle, Çin'in hem Gayri Safi Yurtiçi Hasılası (GSYİH) hem de dış ticaret hacmi hızlı bir artışla genişleme göstermiştir (Tunç ve Kızıl, 2018:61). GSYİH'da 2001'den 2004 yılına dek 1.4 katlık bir artış gözlenmiştir. Bu dönemde ihracatta 2.2 kat, ithalatta ise 2.3 kat bir artış yaşanmıştır. İhracatta yaşanan bu artış, beraberinde ülke döviz rezervlerinde de artışı getirmiştir. Takip eden yıllarda ekonomide ortalama %9 oranında bir büyüme yakalanmıştır. Sırasıyla 2003 yılında %9.3, 2004'te %9.2, 2005'te %9.9, 2006'da %10.7 ve 2007'de ise 11.4'lük bir büyüme oranına ulaşılmıştır. Bu dönemde dünya ortalamasında büyümeler %5'ler civarındayken Çin ekonomisi %10'lar civarında büyüme göstermiştir. Satın alma gücü paritesi baz alındığında, Çin GSYİH'sının 12 trilyon doları geçtiği ve ortaya çıkan bu değer Çin'i ABD'nin ardından dünyanın ikinci büyük ekonomisi haline getirdiği görülmüştür (Sandıklı, 2009:45).

Özel mülkiyetin korunması, mali disiplin, kamu harcamalarının azaltılması, vergi reformu, ticaretin serbestleştirilmesi gibi temel hususları kapsayan, ABD ve diğer G-8 ülkelerince kabul edilmiş, Latin ülkeleri için oluşturulmuş olmasına karşın zamanla genele yayılmış, Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası'nın standart paketi niteliğindeki Washington Mutabakatını uygulayan ülkeler 1990'ların sonunu ve 2000'li yılları krizle geçirirken, ÇHC büyüme çizgisinde istikrarı devam ettirmiş, resmi rezervlerinde önemli ölçüde artış yaşamıştır. Bunun en önemli sebebi ise dış ticaret olmuştur. Diğer yandan böylesi bir büyüme yaşanırken, ülke yönetiminde söz sahibi olan ÇKP, daha öncesinde sahip olduğu pek çok yetkisinden ekonomik reform sürecinde feragat etmiştir; ancak Rusya'nın aksine Çin'in yaşamış olduğu ekonomi merkezli başarıda ÇKP'nin kontrolü elinde bulundurmasının karmaşanın önüne geçmede önemli payı olmuştur (Aysan, 2013:12).

Diğer yandan ülkede uygulanan dışa açılım ve reform hareketleri, dünya üzerindeki en önemli inovasyon atılımlarından biri olarak kayıtlara geçmiştir. Çin'in gelecek 5 yıl için ekonomi odağı ise değiştirilerek çok daha yenilikçi bir ekonomi anlayışı çerçevesinde adımlar atılmıştır. Ekonominin olumlu gelişimine yatırımlardaki yüksek oranlar, piyasanın mevcut şartlarına uygun nitelikte plan ve politikaların oluşturulması ve planlanan önceliklerin tamamına ulaşabilmek amacıyla gerekli teşvik sisteminin düzenlenmesinin katkıları büyük olmuştur. Bölgesel kalkınma noktasında inovasyonun ne derece önemli olduğunun bilincinde olan Çin hükümetinin uyguladığı 'yazılım ve entegre devre endüstrilerinin gelişiminin teşvik edilmesi politikası', bölgenin kalkınması yönünde önemli teşviklerin uygulamasına ön ayak olmuştur. Bu teşvikler vergi indiriminden, nitelikli insan gücünün bölgeye çekilmesine ve fikri hakların korunmasına kadar pek çok alanı kapsayacak şekilde planlanmıştır.

Teşviklerin uygulanmaya başlamasının ardından yoğunluk kazanan faaliyetler sonucu Çin'in birçok bölgesinde bölgesel kalkınma yolunda inovasyon temelli önemli girişimler başlatılmıştır. Bunlardan en mühim olanı, hiç kuşkusuz ARGE merkezleri olmuştur (Işık ve Serçeoğlu, 2015:98-99).

Yapılan reformlarla birlikte sürecin başından itibaren Çin'de insanlara sağlanan sağlık ve eğitim imkanlarında da önemli ölçüde artış gözlenmiştir ve bu durum beşeri sermayenin niteliği ve miktarının temel artış göstergesi olmuştur. Bahsi geçen bu gelişmeler, çalışanların yaşam koşullarının iyileştirilmesinde ve fakirliğin minimize edilmesinde de önemli bir etken olmuştur. Genel olarak bakıldığında ekonomik büyüme, yoksulların ortalama gelirlerini artırarak yoksulluğun azaltılmasında büyük katkılar sağlamıştır (Saray ve Gökdemir, 2007:674-675).

Dış politika noktasında ise, oldukça kapalı bir sistem yürüten Çin'de, dış politika sürecini anlayabilmenin oldukça zor olduğu görülür. 1949'dan günümüze kadar olan süreçte ÇHC devlet başkanlığında yalnızca beş isim yer almıştır. Mao Zedong (1949-1976), Deng Xiaoping (1978-1992), Jiang Zemin (1993-2003), Hu Jintao (2003-2013) ve 2013'ten bu yana Xi Jinping. Dış politika karar alma süreçlerinde kilit rol üstlenen aktörler; ÇKP, ÇHC yürütme organındaki seçilerek göreve gelen kişiler ve Çin Kurtuluş Ordusu'dur. Son yıllarda söz sahibi olmaya başlayan yeni aktörlere ise enerji, sanayi ve tedarik şirketleri, finans kurumları, yerel hükümet temsilcileri, medya yöneticileri ve dünya genelinde farklı ülkelerde çalışan Çinli aydınlar (*netizens*) gösterilebilir. Son zamanlarda oldukça güçlü bir aktör grubu olarak Çinli petrol şirketlerini de bilhassa işaret etmekte fayda vardır. Sözü edilen bu kurumlar içinde kuşkusuz mutlak güç ve söz sahibi ÇKP'dir. Çin'in özellikle son yıllarda artan ekonomik büyümesiyle eş güdümlü olarak siyaset süreçleri de daha karmaşık hale gelmekte ve çok sesli bir nitelik kazanmaktadır. Yine ekonomik büyümenin sonucunda dış dünya ile giderek artan ilişkileri de yeni başkaca dinamiklerin dış politika karar alma süreçlerine dahil olmasının önünü açmıştır (Aslan, 2014:33-34).

Yükselmekte olan ekonomik kapasitesine karşın, ne askeri ne de siyasi boyutta bir lider güç olmadığına bilincinde olan Çin, bundan ötürü dış politikaya ilişkin söylemlerinde iddialı olmaktan kaçınmaktadır. Bu sebepten dış politika projeksiyonu, yeterli gücü elde edinceye dek revizyonist olmaktan ziyade statükonun korunmasına yönelik olarak 'barış içinde bir arada yaşama' ilkesi temelli olacağı benzetilmektedir. Bu ilke doğrultusunda ise 5 temel ön koşulun altı önemle çizilmektedir. Bunlar: egemenlik ve toprak bütünlüğü noktasında diğer ülkelere saygı, mütekabiliyet temelli bir saldırmazlık, diğer devletlerin iç işlerine müdahalede bulunmama, eşitlik ve karşılıklı fayda' şeklinde sıralanır. Temel aldığı bu politika vesilesiyle gelişim noktasında kendine güvenli bir dış politika alanı yaratmak ve olası çatışmalardan uzak durarak ekonomik büyüme ile dış dünyaya açılmak hedefleri arasındadır. İçeride istikrarın garanti altına alınması içinse önceliğine Tibet ve Doğu Türkistan gibi hassas konuları olarak dışarıdan gelebilecek müdahalelerin önünü kesmeye çalışmaktadır (Sandıklı, 2009:46).

Dünyanın en büyük ikinci ekonomik gücü olan Çin, dünyanın neredeyse her ülkesiyle ticari ağ geliştirmiş vaziyettedir. Ortadoğu'dan Latin Amerika'ya, Asya'dan Afrika'ya kadar birçok ülkeye kredi sağlamaktadır. Eş zamanlı olarak 'Bir Kuşak Bir Yol' projesiyle ortalama 20 trilyon dolar değerinde ekonomik kapasiteli bir ilişki ağı kurmuş durumdadır. Lâkin, büyüyen ekonomisi ve gelişmekte olan ticari ağlarına karşın, Çin'in siyasi ve askeri ölçekte aynı oranda bir kapasite sahibi olmadığına farkında olan ülke siyasi elitleri, Çin ordusunu dünyanın en iyilerinden biri ve dahi en iyisi haline getirmek amacıyla bilhassa son yıllarda büyük çaba sarfetmektedirler. Başbakan Li Keqiang, 2019 yılı savunma bütçelerinin 2018 yılına göre %8.1'lik artışla 1 trilyon 106 milyar 951 milyon RMB (178 milyar dolar) olarak belirlendiğini açıklamıştır. Devlet başkanı Xi Jinping ise, yaptığı açıklamada, 2050 yılına kadar dünyanın en güçlü ordusuna sahip olmak istediklerini belirtmiştir. Aynı zamanda 2035 yılına kadar Çin ordusunun modernizasyonunu tamamlamak, 2050'de ise dünyanın en güçlü ordusu olmak istediklerini

de ifade etmiştir. Çin bir yandan ulusal ordunun modernizasyonu için uğraşmakta iken diğer yandan küresel silah ticaretindeki payını da her geçen gün artırmaktadır. Şu anda dünyanın en büyük 5. silah tedarikçisi olan Çin'in, silah pazarındaki payı büyümekte olan ekonomisi ile orantılı değildir; fakat Çin bu alanda da hızlı bir ilerleme yoluna girmiştir. Her geçen gün envanterine yeni silahlar ekleyen Çin, küresel silah yarışında rakipleriyle arasındaki açığı kapatmaya çalışmaktadır (Akçay, 2019:1).

YÜKSELEN GÜCÜN KARŞI KARŞIYA KALDIĞI KRİZLER

Ticaret Savaşları

Kavram olarak Ticaret Savaşı, korumacılığa karşı devletlerin birbirlerine yönelik kısıtlamalar, tarifeler ve kotalar gibi ticari engeller koydukları bir ekonomik çatışma türü olarak ifade edilmektedir. Ticaret savaşları, bir ülkenin, bir başka ülkece hayata geçirilen ticari uygulamaları haksızlık olarak algıladığı anda başlamaktadır. Bununla güdülen amaç, herhangi bir devletin kendi ekonomisini koruma altına almak ya da rakip konumda bulunan ülkeyi ekonomik olarak zarara uğratmaktır. Bu doğrultuda rakip ülke ekonomisine yönelik olarak hedeflenmiş birtakım tarifeler uygulamaya konulmaktadır (Kaya, 2019:21).

Ticaret savaşlarına giden süreç, 2016 yılı başkanlık seçimlerinde Trump'ın, dünyanın en büyük ikinci ekonomisi Çin'i, kendi para birimi yuanı ABD doları karşısında bilinçli olarak devalüe ederek ABD ekonomisine karşı haksız ticari faaliyetlerde bulunduğu gerekçesiyle ekonomik yaptırımlar kullanarak tehdit etmesinin ardından ABD ekonomisini koruma altına almak için birtakım girişimlerde bulunması ile başlamıştır. Trump'ın zaferi ile sonuçlanan seçimlerin ardından ise korumacı politikaları hayata geçirme yönünde adımlar atılmış ve bir anlamda ticaret savaşlarının fitili ateşlenmiştir (Chow, McGuire ve Sheldon, 2017:207).

ABD'nin başlatmış olduğu korumacılık politikaları, Çin'i bir tehdit olarak algılamaya başladığı anda hayata geçirilmiş, yapılan misillemeler beraberinde ticaret savaşını getirmiştir. 2018 23 Mart'ta ABD'nin çelik ve alüminyuma sırasıyla %25 ve %10 ek gümrük vergisi getirmesinin ardından %15-%25 arası değişen tarifelerle Çin, 128 ABD menşeli ürüne misillemelerde bulunmuştur; fakat Çin'in misillemeleri ABD'nin korumacı politikalarında herhangi bir değişikliğe yol açmamış ve ABD yönetimi, kendi teknolojilerini ve fikri mülkiyet hakkını çaldığı gerekçesiyle ABD tarafından ithal edilen 50 milyar dolar değerindeki Çin ürünlerine Temmuz ve Ağustos 2018 aylarında %25 vergi getirmiştir. Ardından Çin Ticaret Bakanlığı ise, 50 milyar dolar değerindeki ithal ABD ürünlerine %25 gümrük vergisi koymuştur. Çin'in misillemeleri, ABD'nin 200 milyar dolar değerindeki Çin ürünlerine %10 gümrük vergisi getirmesine sebep olmuştur. İki ülke arasındaki ticaret savaşında misillemeye karşı misilleme yapılmıştır. Önce ABD Çin'e sonra Çin ABD'ye karşılıklı vergilendirmelerde bulununca başta korumacılık adı altında başlayan tarifelerin yerini ticaret savaşları almıştır. Esasında ABD ve Çin arasındaki bu savaş, dünya ekonomisinin liderliği sorunundan ileri gelmektedir (Kaya, 2019:22).

Ticaret savaşının makroekonomik etkileri göz önünde bulundurulduğunda, Çin tarafında daha ciddi kayıpların yaşandığı görülmüştür. Aralık 2018'de, bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla Çin'in dolar bazında ihracatı %4,4, ithalatı ise %7,6 oranında azalma göstermiştir. Bu doğrultuda ülkenin dış ticareti aralık ayında 57,06 milyar dolar fazla vermiştir. Verilere yuan bazında bakıldığında ise, ihracatın %0,2 arttığı, ithalatın ise %3,1 azaldığı görülmüştür. Beklentilerin altında kalan ithalat ve ihracat verileri doğrultusunda, Çin'in aralık ayı dış ticaret fazlası da 394,99 milyar yuan olmuştur. Bu rakamlar da ABD ile olan ticaret savaşının ülkenin ithalat ve ihracat verilerine somut olarak yansıdığı net bir göstergesi olmuştur. Eş zamanlı olarak Çin'de otomobil satışlarının da 2018'de bir önceki yıla göre %4,1 düşerek 23,8 milyon olduğu görülmüştür. Düşüşün sebebi olarak ise, vergi indirimlerinin kaldırılması, Çin

borsasındaki gerileme ve Pekin'in borçları azaltma politikasından ötürü ekonomide gözlenen yavaşlama gösterilmektedir (Yakışan ve Gönültaş, AA, 2019).

Salgın Hastalıklar

Her ne kadar Güç Geçiş Kuramı uluslararası ilişkilerde gücün ve savaşın yaşadığı değişim ve dönüşüm ve de materyal kapasite ile ilgili olsa da gerek bölgesel gerekse küresel çapta yaşanan salgın hastalıkların da küresel ölçekli güçlerin, çalışma kapsamında Çin'in, güç artırımına yahut azalımına etkileri kaçınılmaz olmuştur. Bu doğrultuda Çin'in yakın tarihte yaşadığı ve yaşamakta olduğu salgın hastalıklara göz attığımızda, SARS ve Covid-19 krizlerinin yükselen güç Çin üzerindeki olumsuz etkilerinin çok net hissedildiğini görmek mümkün olacaktır.

SARS (Severe Acute Respiratory Syndrome), Kasım 2002'de Çin'in Guangdong eyaletinde ortaya çıkmış, bulaşma hızı ve ölüm oranı yüksek olan, dünyanın öbür ucuna dek bir yayılma göstererek dünyayı alarma geçirmiş bir hastalıktır. Ortaya çıkmasının ardından 6 ay içinde Amerika, İspanya, Kanada, Brezilya dahil ortalama 28 ülkeye yayılmıştır. Temmuz 2003 itibariyle vaka sayısı dünya çapında 8.437'ye ulaşmıştır. 2003 Temmuz ayında salgının sonuna gelindiğinde ise, ölü sayısı 348'i Çin'de, 298'i Hong Kong'da olmak üzere toplamda 813'ü bulmuştur (Lee ve McKibbin, 2004:113).

Ortaya çıktığı dönemde SARS, hem küresel ekonomide hem de yabancı yatırımın önemli bir merkezi haline gelmiş olan Çin'de ciddi boyutlarda olumsuz etkilere yol açmıştır. Hastalığın belirsiz nitelikte oluşu, Çin'de ülke ekonomisinin geleceğine olan güveni azaltmış ve Çin'in ekonomik gelişiminde önemli etkiye sahip olan dış yatırım akışında da yatırımcılar üzerinde güven kaybına yol açmıştır. Diğer yandan SARS, tüketici talebi, seyahat ve perakende satış hizmetleri gibi alanlarda da büyük ölçüde bir düşüş yaşanmasına sebebiyet vermiştir (Lee ve McKibbin, 2004:117).

1.6 trilyon dolar tutarındaki ekonomisi Çin'i 2003 yılında dünyanın yedinci sırasına taşımış ve sahip olduğu bu ekonomik kapasite küresel ekonominin toplam büyüklüğünün yaklaşık %4'üne tekabül etmiştir. Ancak, Brooking Institutions'ın yapmış olduğu bir çalışma, SARS'ın yarattığı total ekonomik maliyetin ülkede 40 milyar doları bulduğunu ve salgının Çin GSYİH'sından 2003 yılında 1,05 puan, on yıl içerisinde ise toplam 2,34 puan götürdüğünü ortaya koymuştur (Atlı, AA, 2020).

İlk olarak Çin'in Hubei eyaletinin başkenti Wuhan'da Aralık 2019'da görülen yeni tip koronavirüs Covid-19 ise, kısa bir süre içinde ülke sınırlarının ötesine geçerek küresel bir soruna dönüşmüş ve dünyanın gündemine oturmuştur. 2020 30 Ocak'ta ise Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), bu krizi 'Uluslararası Kamu Sağlığı Acil Durumu' ilan etmiş ve ülkelerin tamamını virüsün yayılımını kontrol altına alma hususunda gereken önlemleri almaya çağırmıştır. Covid-19'un ölüm oranı, %3,4 ile Ebola ve SARS'a göre oldukça düşük olmasına karşın, sahip olduğu yüksek yayılma hızından ötürü hastalığın diğer bulaşıcı hastalıklardan negatif olarak ayrıştığı görülmüştür. Bu sebeple DSÖ, virüsün ortaya çıkmasının ardından kısa bir süre içinde yayılımı dünyanın dört bir yanında hızla devam eden Covid-19'u 2020 11 Mart'ta küresel salgın (pandemi) ilan etmiştir (Dağlı, 2018:4).

Salgın'ın çıkış noktası olan Çin, şu anda %27,5'lik bir oran ile küresel büyümenin en büyük katkı payına sahip ülkesi konumundadır. Ancak böylesi oranlara sahip bir ülkenin bu şekilde bir krizin ağına düşmüş olması kuşkusuz dünyanın genelini etkilemiştir. Çin'de salgın 24-30 Ocak arasında yapılması planlanan yeni yıl tatiline denk gelmiş, ancak tatil birçok eyalette 10 Şubat'a ertelenmiştir. Virüsün çıkış noktası Hubei'de ise 14 Şubat'a kadar uzatılmıştır. Yeni yıl tatilinin bu şekilde uzatılmış olduğu şehir ve eyaletler, Çin GSYİH'sının %70'ine karşılık gelen yerlerdir. Bir diğer ifadeyle, Çin ekonomisinin büyük bölümü sekteye uğramıştır. Ülke içinde yapılan uçak ve tren seferleri iptal edilmiş, Türk Hava Yolları da dahil olmak üzere birçok şirket Çin'e yapılacak uçuşlara ara vermiştir. Çin'de yapılacak olan birçok uluslararası etkinlik belirsiz bir tarihe ertelenmiş, Çinli heyetlerinse yurtdışı etkinliklere

katılımları iptal edilmiştir. Bu durum, halihazırda ABD ile yaşadığı ticaret savaşlarından olumsuz etkilenmiş Çin ekonomisinde büyük bir baskı oluşturmuştur. Moody's'in yapmış olduğu bir genellemeye göre, en iyi senaryoda bile covid-19 nedeniyle Çin'in 2020 yılı GSYİH büyümesi ilk çeyrekte 2 puan, yılın bütününde ise 0,8 puan düşük çıkacaktır (Atlı, AA, 2020).

Karşı karşıya kalınan problemlerin büyük çoğunluğunun virüsün kendisinden değil yayılmasını önlemek amacıyla alınan tedbirlerden kaynaklandığının görüldüğü Çin'de, salgın nedeniyle üretim ve satış süreçlerindeki yaşanan aksaklıklar nakit akışını da etkilemiş ve bu durum özellikle küçük şirketler için sorun teşkil edebilecek hale gelmiştir. Apple, IKEA, KFC, Pizza Hut, McDonalds ve Starbucks gibi uluslararası zincir mağazalar Çin pazarında mağazalarını geçici olarak kapatmışlardır. Nike ve Adidas ise Çin'deki mağazalarının önemli bir kısmını kapatmıştır. Ülke küresel elektronik ve motor sektörlerinde önemli bir tedarikçi olduğundan, Güney Koreli Hyundai Çin'den parça tedariki gerçekleştirmediği için araç üretimini durdurmak zorunda kalmıştır. Teknoloji dünyasında büyük öneme sahip Microsoft, Apple ve Qualcomm gibi şirketler de kullandıkları ürünlerin Çin'den üretiliyor olmasından kaynaklı benzer problemler yaşamışlardır. Finansal pazarlar da krizin etkilerini hissetmişler, Çin de dahil dünya çapında borsalar mevcut dönemlerinin gerisinde puanlara düşmüşlerdir. Salgın nedeniyle Çin'deki petrol talebi de günlük olarak 260 bin varil azalmıştır. Petrol siparişlerindeki azalma nedeniyle ham petrol fiyatı da son bir yılın en düşük seviyelerini görmüştür (Walker, BBC, 2020).

Ekonomik etkisinin dünyaya kendisinden daha hızlı yayıldığı görülmekte olan covid-19'un, dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olan Çin ekonomisini olumsuz yönde ve ciddi ölçüde etkilediği aşıkardır; fakat şu aşamada virüsün etkilerinin uzun dönemde nasıl şekil alacağı ve küresel ekonominin geneline ilişkin nasıl bir seyir izleyeceği tartışma konusudur. 2020 yılına ilişkin yapılacak olan tahminlerin ne derece tutarlı olabileceği ise salgının ne kadar sürede kontrol altına alınabileceğine bağlı görünmektedir.

YÜKSELEN ÇİN TEHDİDİ ALGISI VE KÜRESEL SİSTEMDE YAŞANAN GÜÇ GEÇİŞİ

Dünyanın en büyük ekonomisi olma yolunda hızla ilerlemekte olan Çin, hedeflemiş olduğu ekonomik liderliği siyasi ve kültürel hamlelerle küresel hegemonyaya dönüştürme niyetindedir. Bu amaç doğrultusunda oluşturmaya çalıştığı hegemonik dünya düzenine diğer aktörleri de dahil edebilmek amacıyla Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) ve Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika (BRICS) gibi projelerin öncülüğünü yapmıştır. Bilhassa BRICs yapılanması, ekonomik kurumsallaşma noktasında Amerikan hegemonyasına büyük katkılar sağlamış olan Bretton Woods sistemi benzeri bir yapılanma girişimi olarak ortaya çıkmıştır. Çin öncülüğünde son dönemde inşa edilmeye çalışılan 'Bir Kuşak Bir Yol' projesi ise, tarihteki İpek Yolu'nun bir benzerinin yeniden oluşturulması ile ülkenin, Çin liderliğinde yeni bir ticaret sistemine diğer aktörleri dahil etmek amacıyla başlattığı hegemonik bir adım olarak görülebilir (Başaran, 2017:4).

Çin'in bu ivmelenen yükselişi, Organski'nin geliştirdiği 'Güç Geçiş Kuramı' kapsamında değerlendirmeye alındığında dikkat çeken sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Organski'nin *World Politics* adlı çalışmasında Güç Geçiş Kuramı'nı ortaya atmasının ardından, ABD'nin dominant güç olduğu uluslararası düzende yeni meydan okumaların hangi aktörlerden gelebileceği sorusuna yanıt aranmıştır. Dünya siyasetinin geleceğine ilişkin tahminlerde bulunan Organski, demografik açıdan önde gelen ülkelerin sanayileşme süreçlerini tamamlamalarının sonrasında ABD'nin gücünü geride bırakabileceklerini öne sürmüştür. Bu ise, ABD'nin dünya liderliği statüsünü yitirmesi anlamına gelebilmektedir. Organski, nüfus oranlarını göz önünde bulundurarak ABD'nin mevcut üstünlüğüne gelecekte tehdit unsuru olabilecek 3 devlet tespit etmiştir: Sovyetler Birliği, Çin ve Hindistan. Organski'ye göre dönemin süper gücü SSCB'nin yanı sıra Çin ve Hindistan da gelecekte dünyanın

önemli güçleri arasına girmeye adaydır. Ne var ki, yapılan bu tahminlerin aksine SSCB 1991 yılında dağılmış ve iki ülkenin denklik periyoduna girmeleri söz konusu olmamıştır. Ancak Çin, ABD'nin küresel liderlik pozisyonuna karşı en büyük tehdit olarak bugün hâlen ulusal güç seviyesini arttırmaya hızla devam etmektedir. *World Politics*'de gelecekte bir gün Çin'in mutlaka ABD'yi geride bırakıp dünyanın en güçlü devleti olacağı ifade edilmektedir. Fakat burada asıl soru Çin'in bu geçişi başarıp başaramayacağı değil, bunun ne zaman gerçekleşeceği (Güneylioğlu, 2015:685-686).

Güç Geçiş Kuramı'nın temel çıkış noktası, mevcut hegemon güç ile yükselen güç arasında var olan güç boşluğunun kapanmaya yaklaştığı anda güçlerin izleyecekleri stratejilerin ne şekilde olacağı olmuştur. Şayet yükselen gücün memnuniyet durumu uluslararası sisteme ve sistemin kurumlarına bağlı olarak düşük seviyede ise çatışma ihtimali artmış olacaktır. Bu teorinin savunucusu birçok uzman, tarihsel ampirik bulgular üzerinden yükselmekte olan Çin'in mevcut uluslararası sisteme tehdit oluşturmakta olduğunu iddia etmektedirler. Nitekim tarihsel süreçte, Napolyon Fransa'sı, I. Dünya Savaşı öncesinde Wilhelm Almanya'sı ve yine II. Dünya Savaşı öncesinde Almanya ve Japonya tarih sahnesine büyük güç olarak çıkarken mevcut uluslararası sisteme yönelik tehdit oluşturmuşlar ve mevcut hegemon güçler ile çatışma yaşamışlardır. Napolyon Fransa'sı, Wilhelm ve Nazi Almanya'sı ve Japon İmparatorluğunun büyük güç olarak ortaya çıktıklarında, uluslararası sisteme meydan okurken izledikleri stratejiyi Çin'in izleyip izlemeyeceği ise bir sorun olarak neredeyse yirmi yıldır tartışılmaktadır (Alperen ve Günay, 2014:3-4).

Yapılan ampirik çalışma bulgularının Çin ve ABD rekabetinden yola çıkarak analizi gerçekleştirildiğinde, tatminsizliğin en basit ölçüm birimi olan topraksal sorunlara ağırlık verildiği görülmüştür. Nitekim yükselen güç ve hegemon güç arasında güç dengliği meydana geldiğinde, ikili topraksal sorunların çözümüne ilişkin öncelikli olarak askeri yöntemlere başvurulduğu gözlenmiştir. Bir başka ifade ile, Çin ve ABD arasındaki hiyerarşik yarışta tatminsizlik düzeyini, Çin'in topraksal konulara ilişkin uyuşmazlıklarındaki ABD rolünde aramak gerekmektedir. Kugler ve Tammen'e göre temelde üç konu, esas itibarıyla Çin ve ABD arasında küresel bir savaşın nedeni olabilecek alt yapıyı sunmaktadır. Bunlar ise: Kore, Tayvan ve Vietnam olarak sıralanır. Bunun yanı sıra, Çin ile ABD arasında bir güç dengliği oluşsa dahi Çin'in hegemonik amaçlar gütmeyeceğini iddia eden yazarlar da mevcuttur (Akgül, 2019:825).

Gilpin (1981) ve Modelski'nin (1978) büyük güçlerin yükseliş ve çöküşlerine ve de nihai büyük savaşlara ilişkin teorik argümanları ise hızla yükselen bir Çin'in er ya da geç gerileyen dominant ABD'yi yakalayıp geride bırakacağını, yükselen Çin ile gerileyen ABD arasında gözlenecek güç geçişinin savaşa dönüşeceğini ve sonucunda ise Çin Halk Cumhuriyeti'nin dünyanın yeni lideri olacağını öngörmektedir. Diğer yandan güç geçiş araştırma programı ise, yükselen meydan okuyucu güç Çin ile gerileyen hegemon güç ABD arasında barışçıl bir güç geçişinin olası olduğunu ve gerileyen hegemon gücün, yükselen gücün hegemonik liderliğe hızlı bir şekilde kalkışma göstermemesi için yükselen güce karşı güç baskınlık süresini uzatması noktasında çeşitli yollar denenebileceğini ileri sürmektedir (Kim ve Gates, 2015:221).

Bir diğer görüşe göre ise modern Çin, dünya hegemonluğunun peşinde değildir, bir anlamda ekonomik iş birliği noktasında bir semboldür ve bir milyardan fazla Çinlinin geçimlerini sağlayıp sürdürebilmesini garanti altına almak için azimle çalışmaktadır. Bu içsel başarının, insani ilerleme ve küresel gelişim noktasında Çin'e büyük katkılar sağlayacağı öne sürülmekte ve 21. yüzyılda Çin'in 'büyük rönesans' yaşadığı iddia edilmektedir (Kılıptarı, 2013:83-84).

21. yüzyılda araştırmacılar, Çin'in ABD'yi geride bırakarak bir güç geçişinin yaşanacağını öngörmekte, bu geçişin ise barışçıl yolla mı yahut savaş yoluyla mı olacağı sorusuna yanıt aramaktadırlar. Güç Geçiş Kuramı varsayımına göre bu olası geçişin en temel belirleyicisi Çin'in uluslararası statükoya yönelik olarak sergileyebileceği tavrı olacaktır. Çin, meydan okuyucu güç statüsüne gelecek kadar güçlendiğinde, uluslararası sistemin düzenleyici ilkelerini değiştirme hususunda Pekin'in bir talebi olmazsa güç geçişi barışçıl şekilde yaşanacaktır. Nevarki günümüzde, ABD liderliğindeki uluslararası statükoya yönelik olarak Çin'in memnuniyetsiz tavrını gözler önünde seren önemli etkenler bulunmaktadır. Bu doğrultuda, uluslararası ve bölgesel sorunlar noktasında Çin ve ABD'nin farklılaşan tutumlarının sürmesi ve Batı dünyasında gelişmekte olan uluslararası kural ve normlara ilişkin Çin'in itirazının devam etmesi halinde savaş olasılığı büyük ölçüde artacaktır (Güneylioğlu, 2015:687).

Çin'in sergilemiş olduğu yükselişin barışçıl bir şekilde gerçekleşme olasılığı, kimi yazarlarca çeşitli çalışmalarla da desteklenmektedir. Nitekim bu perspektif doğrultusunda ekonomisi büyümekte olan Çin, halen gelişmekte olan ülke statüsünde olduğundan, küresel sistemde yaratacağı sarsıntı evvela kendi ekonomisini zarara uğratacaktır. Bu doğrultuda Çinli yetkililerce öne sürülen barışçıl güç geçişinin idealist olmaktan ziyade çok daha realist bir strateji olduğu anlaşılabılır. Diğer yandan, halihazırda birbirlerine rakip olabilecek Çin, ABD, Hindistan, Rusya, Japonya gibi devletlerin kendi önceliklerinin ve iç politik dinamiklerinin de çatışma değil, iş birliği temelli olacağı söylenebilir. Bu noktada, Güç Geçiş Kuramı temelinde, güç denkliliği ön koşuluyla çatışma olasılığının sistemde her daim var olacağı görülmektedir. Dolayısıyla, Heng-Lim'in ifade ettiği gibi Çin, sistemin tatmin düzeyi düşük başat gücüdür (Akgül, 2019:825-826).

Öte yandan Çinli yetkililer ve pek çok teorisyen de Çin'in yükselişinin bir büyük savaşla dönüşmeyeceğini öne sürmektedir. Onların bu noktada temel dayanakları ise Çin istisnacılığı olmuştur. 'Çin'in dışarıya yayılma geleneğine sahip olmadığı, Çin gücü doğasının barışçıl olduğu, Büyük Çin Seddi'nin de sembolize ettiği şekliyle Çin önceliğinin savunma olduğu ve Çin dünya düzeninin iyi huylu olduğu' şeklinde dört bileşene dayanan Çin istisnacılığını Çinliler, politik bir söylem olarak da Çin'in barışçıl yükseliş teorisi şeklinde kullanmaktadırlar. Diğer yandan Çin 21. yüzyılı, ekonomik ve politik büyüklük olarak yalnızca ABD'ye rakip olmak değil eş zamanlı olarak onu geçme dönemi olarak da görmektedir. Çin bu hedefleri gerçekleştirme noktasında mevcut pazar ekonomisinin sahip olduğu dönüşümcü gücü ve istikrarlı otoriter komünist liderliği temel almaktadır (Doğan, 2016:212).

Diğer yandan Çin, ABD'nin güçlü hegemonyası karşısında hegemonluk iddiası sergilemekten de şiddetle uzak durmaktadır. 1978'den bu yana takip etmekte olduğu ekonomi temelli dış politika stratejileri de bu durumu kanıtlar niteliktedir. Çin'in bir tehdit unsuru olduğunu öne süren uzmanların temel argümanları, Çin'in askeri harcamalarındaki artıştan, ÇKP'nin yönetim şekli ve değerlerinden ve de ofansif realistlerin sıklıkla üzerinde durdukları büyük güçlerin büyük güç gibi davranacakları değerlendirmesinden ileri gelmektedir. Bu argümanlara karşılık olarak Çin'de kendi savunmasını ortaya koymuştur. Literatüre 2003 yılında kazandırılan 'Çin'in Barışçıl Yükselişi' söylemi, tarihsel süreçteki birçok yükselen ve mevcut sisteme meydan okuyan güçlerden farklı olarak, Çin'in, bambaşka bir yol izlediği ve küresel düzene tehdit oluşturmaksızın sisteme entegre olma amacı güttüğü şeklinde yorumlanmaktadır (Alperen ve Günay, 2014:4).

Toparlayacak olursak, ABD'nin, Çin'in uluslararası statükodan memnuniyetsiz durumda olan bir meydan okuyucu güce dönüşebileceği olasılığını göz ardı etmemesi gerektiği görülmektedir. Bu olasılık karşısında ABD'nin alması gereken temel önlem, uluslararası statükodan memnun olan güçlerin oluşturacağı ittifakı güçlendirmek ve genişletmek olmalıdır. Bu doğrultuda, NATO üyelerinin yanı sıra Rusya, Hindistan ve Japonya gibi önemli güçlerin de memnuniyet düzeylerinin artırılması ve bu

devletlerle yakın ilişkilerin geliştirilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Ek olarak, bu üç devletin NATO'ya dahil edilmesi yahut bir başka kurum çatısı altında Batı ittifakına katılmalarının sağlanması da düşünülmelidir. Böylelikle, Çin'in uluslararası düzeni güç kullanarak değiştirme ihtimaline karşı caydırıcılık sağlanmış olabilecektir (Güneylioğlu, 2015:687).

SONUÇ

Güç olgusu, insanlık tarihinin en eski dönemlerinden günümüze değin bireylerin, insan topluluklarının ve dahi devletlerin varlıklarını sürdürebilme ve daim kılabilmeleri için en elzem unsur olagelmıştır. Gücün varlığı kaçınılmaz olarak güç ilişkilerinin yaşanıyor olduğu sistemi de yaratmıştır. Bu ilişkiler ağında ise güç geçişlerinin yaşanması muhtemel hale gelmiştir. Bu makale, Organski'nin kendisi ile özdeşleşmiş çalışması 'Güç Geçiş Kuramı' çerçevesinden Asya'nın yükselen devi Çin'in küresel sistemdeki çok yönlü yükselişi ve bu yükselişin Çin'i sistemin potansiyel meydan okuyucu gücü haline getirerek hegemon gücü geride bırakıp lider güç konumuna gelebileceğine ilişkin öngörüler ortaya koymaktadır. Zira kuram, sistem içerisindeki büyük güçler arasında mevcut güç kapasitelerinin birbirine yaklaşması durumunda güç geçişlerinin gözlenebileceğini, böylelikle savaş olasılığının artacağını öne sürmektedir. ABD ve Çin arasında yaşanması muhtemel güç geçişinin barışçıl bir şekilde mi yoksa savaş yoluyla mı gerçekleşeceği ise uzmanların yanıt aradığı sorulardan biri olmuştur.

Küresel sistemde belli başlı veriler göz önünde bulundurulduğunda kimi devletlerin keskin bir büyüme hamlesi gerçekleştirdikleri göze çarpmaktadır. Bu noktada Çin, bu tanıma en çok uyan devlet olarak karşımıza çıkar. Zira Organski'nin de vurguladığı üzere ulusal gücün en önemli bileşeni olan nüfus ölçeğini Çin son verilere göre 1.436.962.790 olan nüfusuyla sağlamış olup, 1978'de başlayan büyük dönüşüm ile de 30 yıllık bir süreçte dünyanın dördüncü büyük ekonomisi, günümüzde ise ikinci büyük ekonomisi haline gelmiştir. Bu dönüşüm süreci içerisinde Çin, hem bölgesel hem de küresel düzeyde yürütmüş olduğu ilişkilerini akıllıca yöneterek küresel bir aktör rolünü elde etmiştir. ABD ile birlikte dünyanın iki ekonomisinden biri haline gelen Çin'in bu başarısında hiç şüphesiz istikrarlı hükümetleri, uygulamış olduğu makroekonomik politikaları, doğru stratejik planlamaları gibi unsurlar etkili olmuştur. Hâl böyleyken, Çin hükümeti 21. yüzyıl için iddialı hedefler belirleyerek, sergilemiş olduğu yükselişe paralel bir şekilde kendisine yönelik bir korkunun da oluşmasına sebebiyet vermiştir. Öyle ki, somut veriler ışığında küresel politik sistem içerisinde net bir büyüme ivmesi yakalamış ülke olarak Çin kendini öne çıkarmıştır. Bu noktada kuramsal boyutta bir analiz yapıldığında ise Batı'nın merkez alınarak uluslararası politik eksenin belirlendiği sistem içerisinde, gözlenen mevcut materyal kapasitenin artışıyla Asya yönünde eksen kaymasının yaşanmakta olduğu yönünde çıkarımlar da yapılabilmektedir.

Güvenlik konusunda da dünyanın en büyük ikinci savunma bütçesine sahip olan ve gittikçe de çok daha sofistike bir güç halini almaya başlayan Çin'in bu yükselişinin muhtemel bir ABD-Çin rekabetini doğuracağına ilişkin öngörüler vardır; fakat diğer yandan ekonomik güç noktasında Çin ordusunun halen ABD'nin gerisinde olduğu da göz önünde bulundurulan önemli bir husustur. Öyle ki, küresel askeri harcamalar noktasında bakıldığında Çin'in yapmış olduğu harcamaların ABD'nin yarısı oranında olduğu bilinir; fakat tüm bu eksilere karşın Çin ordusunun askeri kapasitesinde önemli ölçüde atılımlar yapıldığı da görülmektedir. Çin'e ilişkin bir diğer handikap ise ülkenin sahip olduğu önemli kültürel ayrılıklar, ekonomik düzlemde göze çarpan enflasyonist baskı ve bölgesel gelir dağılımında yaşanan eşitsizlikler olarak gösterilir. Tüm bunlara karşın 21. Yüzyılda yeni dönemle birlikte Çin'in ABD'yi geride bırakıp dünya liderliğine soyunacağı, bu sürecinse iki ülke arasında bir güç geçişiyle gerçekleşeceği; ancak bu geçişin barışçıl yolla mı yoksa savaş yoluyla mı ortaya çıkacağı uzmanların tartışma konusu halini almıştır. Öyle görünüyor ki Çin, ABD'yi geride bırakarak dünya liderliği için en

güçlü devlet konumuna gelmeye çok yakındır. Ancak bu noktada ABD'nin atacağı adımlar, Çin'i sistemin memnuniyetsiz aktörü olmaktan çıkarmaya yetecek midir süreç içinde görülecektir.

KAYNAKÇA

- Akçay, N. (2019). Çin Ordusunun Küresel Yükselişi ve Modernizasyon Çabaları. *BİLGESAM- Doğu Asya ve Pasifik*, No.1399.
- Akgül, Ö. (2019). Güç Geçiş Teorisi ve Çoklu Hiyerarşi Modelini Yeniden Düşünmek: Dünya Güç Hiyerarşisindeki Değişimin Teorik Analizi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(3).
- Aslan, H. K. (2014). Yükselen Güç Çin Halk Cumhuriyeti'nin Ortadoğu Politikası, *Akademik Ortadoğu*, 9(1).
- Alperen, Ü., Günay, A. (2014). Ticari Beklentiler Teorisi ve Çin'in Yükselişi: Barışçıl Bir Gelecek?. *International Conference on Eurasian Economies*.
- Aysan, M. N. (2013). Çin Halk Cumhuriyeti'nin Ekonomik Kalkınma Sistemi, *Kalkınmanın Ekonomi Politikası*.
- Başaran, D. (2017). Bir Hegemonya Modeli Olarak Konfüçyen Kapitalizm – Çin Dış Politikasında Konfüçyüsçülük. *ANKASAM*, 21(5), 1-7.
- Chow, D.C.K., McGuire, W., Sheldon, I. (2017). A Legal and Economic Critique of President Trump's China Trade Policies. *University of Pittsburgh Law Review*, Vol. 79. P.207-240.
- Çınar, Y. (2018). Çin Halk Cumhuriyeti'nin Çatışma Yönetimi Stratejisi Üzerinden Bir Dış Politika Okuması: 1990-2000 Yılları Arasında Çin-Kuzey Kore İlişkisi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(3), 333-341.
- Dağlı, O. (2020). Koronavirüs Salgını ve Çin-Afrika İlişkilerine Olası Etkileri. *AFAM-Afrika Araştırmacıları Derneği*.
- Doğan, F. (2016). Uluslararası İlişkilerde Güç İntikal Teorisi: Britanya, ABD ve Çin. (Konya, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi).
- Güneylioğlu, M. (2015). A.F.K. Organski, Erhan Büyükkakıncı (Ed.). *Savaş Kuramları* içinde (660-688). Ankara: Adres.
- Işık, C., Serçeoğlu, N. (2015). İnovasyonel Turizm: Çin Örneği, *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl.5, 5(9).
- Kaya, M. (2019). ABD-Çin Ticaret Savaşları ve Türkiye. *Türkiye Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2).
- Kim, W., Gates, S. (2015). Power Transition Theory and the Rise of China. *International Area Studies Review*, Vol. 18(3). 219-226.
- Kılıptari, T. (2013). China's Smart Rise. *Güvenlik Stratejileri*, Yıl.9, Sayı.18.
- Lee, J.W., McKibbin, W.J. (2004). Globalization and Disease: The case of SARS, *Asian Economic Papers* 3(1), 114-131.
- Okur, M. A. (2016). Karmaşa Çağında Organski'yi Hatırlamak: Doğu Avrupa'daki Gerilimlerin Küresel Bağlamı. M, Şahingöz, A, Alp (Ed.), *Hamdullah Suphi ve Gagavuzlar* içinde (139-147). Ankara: Türk Yurdu.
- Özmen, İ., Buluş, A. (2017). Başlangıçtan Devrime Çin'i Anlamak (Mı)? Medeniyet ve Toplum. 1(1).
- Sandıklı, A. (2009). Geleceğin Süper Gücü Çin, *Bilge Strateji*, 1(1).
- Saray, M. O., Gökdemir, L. (2007). Çin Ekonomisinin Büyüme Aşamaları (1978-2005), *Journal of Yaşar University*, 2(7), 661-686.
- Şimşek, M. (2006). Değişen Dünya Koşullarında Çin Halk Cumhuriyeti ve Dış Ticaret Bakımından Türkiye-Çin Arasında Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı.26.
- Şener, B. (2017). Güç Geçişleri Teorisi ve Uzun Döngüler Teorisi Çerçevesinde Uluslararası İlişkilerde Hegemonya ve Büyük Güçler: 21. Yüzyıl için Bir Projeksiyon Denemesi. *TURAN-SAM*, 36:456-469.
- Tunç, A., Kızıl, B. (2018). Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dönüşümü ve Yerel Yönetimler, *Birey ve Toplum*, 51-72.
- AA (2019). *ABD ile Ticaret Savaşı Çin Ekonomisinde Etkisini Göstermeye Başladı*. 05.05.2020. tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/abd-ile-ticaret-savasi-cin-ekonomisinde-etkisini-gostermeye-basladi/1364881> adresinden alınmıştır.
- AA (2020). *Koronavirüs salgını küresel ekonomiyi tehdit ediyor*. 04.05.2020. tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/koronavirus-salgini-kuresel-ekonomiyi-tehdit-ediyor/1729262> adresinden alınmıştır.
- BBC News Türkçe (2020). *Covid-19: Koronavirüs, Çin ve Dünya Ekonomisini Nasıl Etkileyecek?* 01.05.2020. tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51412099> adresinden alınmıştır.
- Güneylioğlu, M. (2016). *Güç Geçişleri Yaklaşımı*. 04.12.2019 tarihinde <http://www.savasvebaris.com/guc-gecisleri-yaklasimi/> adresinden alınmıştır.

EXTENDED ABSTRACT

The concept of power is as old as human history and has a deep-rooted past. Humankind has always been aware of the necessity of having this essential element in order to survive and maintain life. While having power and power itself is quite important, a clear definition of the concept is still lacking. For this reason, the phenomenon of power has not been able to enter into a explicit definition until now. Despite all these uncertainties, the concept has always been an element of international politics. In the international system, the structure of all political actions is based on power, and the actions gain space in this direction. Power in this direction can be defined as all of the potential elements that any state in the international system has to protect and sustain its national interests. These mentioned factors can be both material and moral elements. The determining factors of power in terms of a state can be counted as the population, geography and culture of the state.

When power is considered and handled in terms of the existing capacities of states, a hierarchical structuring will have emerged within the international system. In this hierarchy, a change and positive development will be seen from the bottom to top in terms of the current capacities of the states. In this hierarchy, states will be positioned according to their current power. States that have the least control over resources in the system are at the bottom of the hierarchy and these states are called 'small powers'. There are 'medium power' being just above the small powers in the pyramid. The middle powers have a certain amount of power, but this power is not yet sufficient. In the hierarchical system, there are great powers above the middle powers. In today's world, states such as China, Russia and Germany can be shown as great powers. When the great powers are considered to the extent of their power, these states are seen to be very strong and it is known that they benefit greatly from the international system and order. In the hierarchical system, there are the dominant power of the system just above the great powers. The dominant power is the founder of the international order and this is the only sovereign nation that has control over the order it has established. At the same time, the dominant power is the country that benefits most from the international order. The management and control of the system is in the hands of the dominant power; However, the dominant power may choose to cooperate with some of the great powers in order to manage the international order smoothly. Any of the great powers approaching the dominant power economically will be a sign that a problematic process will be entered in the international system. Conflict situations may arise if the rising power in this direction is not satisfied with its position in the system established by the dominant power. The power with the highest satisfaction level in the hierarchy is the dominant power. This level of satisfaction within the system will also determine the international alliances to be established. In this direction, it is known that alliances to be established among powers that are satisfied with the current status quo are and will be long-lasting. In this sense, defense-based alliances appear to be the most stable alliances. The main and important factors that increase the possibility of conflict in the international system are the parity and overtaking. If one of the great powers reaches 80% of the dominant power's current capacity, parity will occur. Thus, great power will arise as a challenging power. In this case, the probability of a war will increase. This status of equivalence ends when the challenging power exceeds the power of the dominant state by 20%. Overtaking is expressed as the point where the challenging power exceeds the dominant power in the growth line. In such a case, the probability of war will be greatly increased.

When we look at China, which is the main starting point of the study and defined as the great state of the international system, it is seen that the country took off economically with the 1978 Chinese reform. It is known that with the joining of China to the World Trade Organization in 2001, this progress and development process further strengthened the country's position in the international system. However, China is aware that, besides the economic rise it is experiencing, it is not yet in the position it desires in military terms. For this reason, Chinese foreign policy has been based on preserving the status quo rather than being revisionist until it owns a sufficient power, and the principle of 'living together in peace' is based. China is the second largest economy in the world. It has established a commercial network with almost every country in the world. However, while China achieved such a growth rate, the crises it faced affected its growth process. As a result of the Trade Wars with the USA, a significant decline was experienced in its exports and imports. Accordingly, as the tax cuts were lifted, a decline was experienced in automobile sales. The decline in the stock market also caused a decline in the economy. On the other hand, epidemics in the country have also negatively affected the Chinese economy. First of all, SARS caused a decline in Chinese GDP in 2003. Covid-19, which appeared in December 2019, had a similar effect. The

fact that life has come to a standstill in the states corresponding to 70% of the Chinese GDP put the country's economy in a deadlock. Malfunctions have been experienced in all production and sales processes in the country due to the virus and its effects are still continuing.

When we look at the effects of the hegemonic rise of China on the dominant power of the system, the USA, some experts predict that China will leave the USA behind and experience a power transition in the system. However, the question of whether this power transition will take place peacefully or through war is confusing. Some authors assert that China's rise will not turn into a major war due to Chinese exceptionalism. Regardless of this, The USA shouldn't ignore this rise of China and its dissatisfaction with the system.